

IV. LEVÉL.

*Költ Komáromban, Bóldog Aszszony Ha-
vának 13. Napján.*

*Tót Országról és Sirmiáról némelly Jegy-
zések.*

Még J. Césár előtt a' Rómaiak magok birodalmok alá hajtották vólt ezt a' tartományt, melly hajdan Illiriának egy része vólt, és nevezték *Pannónia Valériának*, vagy *Interamnisknak*, minthogy a' három nagy folyó-vizek között, úgymint a' Duna, Dráva 's Száva között vólt. Valamint még Nagy Sándor előtt 's alatt hatalmafak vóltak az Illiriások; úgy a' Rómaiak ellen is fok ízben pártot ütöttek, míg végre Augustus Tsászár alatt Illiriát, Pannóniát, és a' több Tartományokat tsendes birodalmok alá hajtották. Ezeknek meg-hódoltatójok vólt ama mind erköltséröl mind vitézfégeröl nevezetes *Germanicus*. Ezután a' Rómaiak tsendefen bírván Illiriát, igyekeztek azt virágzóvá tenni. Hadriánus Tsászár személy szerint el-ment annak meg-vizsgálására. Antoninus Pius igyekezte a' mesterfégeket benne virágzókká tenni. Diocletianus, a' ki

Illiriának Dioclea nevű helységében született, hazája' szeretetéből sok Rómaikat küldött ide lakosoknak, és mennyire ment légyen máfok után, meg-mutatják sok még ma is fenn-álló monumentumoknak darabjaik. — Nevezetes Városai Tót Országának akkor ezek voltak: Rittium, Acumincum, Justiniana prima, Budalia, Cornacum, Murfia, Jafon. Minthogy a' Sarmatáktól, a' kik a' Duna és a' Carpathus közt laktak, sokszori bé-ütéseket szenvedtek; ezeknek meg-gátoltatásokra áfattatta Diocletianus Császár azt a' nagy fántzot vagy árkot ott a' hol a' Tisza a' Dunába szakad. Ennek hosszfa volt 13000. öl, szélessége 3. magassága 12. Már ma alig van 2. lábnyi a' magassága, és sokaktól a' kik a' Históriát nem tudják, Trájánus Sántzának hívattatik. A' IV-dik Században a' Gothusok 's Gépidak el-foglalták Tót Országot; de nem sokára az Atilla alatt ki-jött Hunnufok el-vették tőlök. Azután is mind a' Magyarok és Római Császárok között sok véres hadakozások estek ez Országért, 's a' szomszéd Népektől is gyakorta pusztítottak, miglen Tót Ország Sz. László Magyar Királynak önként alája adta magát 1077-ben; a' ki is a' Magyaroknak birodalmokat egészen az Adriatikumi tengerig ki-terjesztette, az ő utánna következő Királyok pedig Boszniát, Bulgáriát, Ser-

Ser-

Serviát, Oláh Országot, és Moldvát elfoglalták, és a' Magyar Birodalmat a' Fekete-tengerig ki-terjesztették; nem állván ellent a' Venétziaiakkal 's másokkal vívelt fok hadakozásaik. — 1355-ben az Osmanufok bé-ütöttek Európába Soliman és Amuráth két Fejedelmek alatt, és ár-víz módjára ezeket a' fok Országokat elfoglalták. 1421-ben kezdték háborgatni a' Magyarok' Birodalmaikat. Az akkori Boszniai Király Ostoyás, a' ki a' Magyaroknak adó-fizetőjök vólt, titkofan egyyet értett az Osmanufokkal, 's annál fogva könnyen elfoglalták azt; 1428-ban pedig Serviát is el-pusztították. 1442-ben Belgrádot ostromlotta Amurát; de a' vitéz Hunyaditól visszaverettetett. 1444-ben ettől az Amurattól megverettettek a' Magyarok Várnánál, talán az ő hit-szegéseknek büntetésére. Ugyan akkor elvesztették Bulgáriát, 's majd azután Boszniát is; de ezt Mátyás Király fegyverrel visszanyerte. II - dik Muhamet, talán leg-szerentséfebb vólt minden győzödelmes Királyók között, úgymint a' ki 12. Országokat, 200. Városokat, 's azok között Konstantzinápolyt is Májusnak 29-dik napján 1453-ban meghódolta. Azután ez is 100,000. emberrel környül-vette Belgrádot 1456-ban; de ismét visszaverettette a' vitéz Hunyaditól, a' ki maga fok ez-

reket ért. — 1471-ben 's 73-ban el-pusztították az Osmannok Tót Országot egész Agrámig, a' kiket Mátyás Király, minthogy III-dik Friderikkel hartza vólt, meg nem gátolhatott. 1494-ben nagy vér-ontással meg-verték őket a' Magyarok. 1502-ben ismét bé-ütöttek ; el-foglalták Jaitzát, Bosznia' fő-Városát, de' azt is a' Magyarok visszavették tőlök. — II-dik Lajos Király, hogy az Országot egy kevé ideig meg-pihentesse, I-fő Solimánnal három esztendeig tartó fegyver-nyugvást kötött. Ez el-telvén 1521-ben Belgrádot meg-szállván Solimán, el-foglalta, 's azután több erős várakat is, 1522-ben pedig egész Boszniát, mellyet a' fényes Porta mind eddig a' maga birtokában meg-tártott. 1524-ben be-ütött Magyar Országba is; de nagy vér-ontással visszavertetett. 1526-ban ismét hadat indítván a' Török Tsászár, el-foglalta Péterváradját, és Illokot Sirmiában, vagy Szerimben. Ugyan azon esztendőben meggyőzte a' Magyarokat Mohátsnál; be-ütött az Országba, sok Városokat el-foglalt, 's Bétset is 1529-ben ostrommal környül-vette. A' melly helyen akkor Béts alatt az I-fő Soliman fátora fel-húzzattatott, azon a' helyen építettett azután egy jeles épület, melly a' Soliman fátorának formáját viseli. I-fő Ferdinánd, a' ki a' Mohátsi veszedelem-

lem-

lemben el-veszett II-dik Lajosnak helyébe ült, hadakozott ugyan egy darab ideig a' Törökökkel, de olly kevés elő-menetellel, hogy nem tsak a' Magyar Országon el-foglalt Városokat, nem tsak Slavoniát, Croátiát, Dalmátiát, Boszniát, Serviát, a' Törököknek által engedte, hanem azon kívül 30,000. aranyokból álló adót ígért nekik. Azután ezek az Országok a' Török hatalma alatt vóltak mind addig, míglen Leopold alatt a' fellyebb való Száznak végén lassanként vissza-szerezettek. Míg a' Törökök bé nem rontottak Tót Országba, addig együtt vólt mindég Horvát Orzággal. Azért is 1729-ben a' Pofoni Diétában, azt kívánta, hogy ismét Horvát Orzággal egyetífűtsék, de ezen kéfűlekben az Ország-gyűlése meg nem egyezett. Annakutánna is nem egyéb vólt Tót Ország, hanema' fok tolvajoknak 's pusztítóknak lakó-helyek, míg fok munka által ezen tolvajoktól megtífűttatott. — Az egész Tót Orzágnak, oda értvén Sirmiát, vagy Szerimet, hofűza 34. mért-föld; leg - nagyobb szélefsége mintegy 16. Bövölködik gazdag sík-mezőkkel, fok vad és szelid állatokkal, 's a' nemesebb ertz-nemeket ki-vévén, a' természetnek majd minden ajándékival. — 1777-ben a' Lakofoknak számjok a' Papokkal 's Katonafággal együtt ment két száz harmintz öt ezer Lel-

D 3

kek.

kekre, holott az Ország leg-alább egy milliót el-tarthatna. — A' mi az igazgatásnak módját illeti, még a' XI-dik Százban olly fel-tétel alatt adta magát Tót Ország a' Magyar Országai Királyok alá, hogy a' Magyar Országai törvények szerint igazgattasék, a' melly igazgatásnak módját mind eddig meg is tartotta. Mikor Magyar Orzágnak Diétája tartattatik, szavok van ott *először* a' Diakovári Püspöknek, 2-szor az Ország' Grófjainak 's Báróinak, 3-szor a' közönséges Nemeseknek, a' kik egyfzer'smind birtokok, 4-szer Pofega Királyi Városnak.

Futó gondolatok.

Mikor figyelmezek némelly szalma-szókra,
 Vagy fél-szemet vetek eggynehány Nagyokra,
 El-nevetvén magam', dömmögök mellette,
 'S nem szólván, ezeket juttatom eszembe:
 Vagy köz Pap, vagy Püspök, bizony tsak
 Polgár az,
 Es ha nem jó Polgár, hogy jó Pap, nem
 igaz;
 Tsuklás, szürke, kopasz, fa-talpú Barát is,
 Ha tagadja, hogy Az, all-ortzás, és hamis,
 Nem elég hát újjal mutatni az Eget,
 Mutass, mint kell élni Polgári életet,
 Kiki a' mint lehet, szolgáljon köz jónak,
 Lefz'

Lesz' helye tanátsnak, néha pénz-zatskónak;
 Üres ez? pennával szaporítsd a' köz jót,
 Mert ha fősvény, 's rest vagy, nem érfz
 darab taplót.

Ezt gyakorta eddig elmémbe forgattam,
 Azért köz-jót szerző munkát nem útáltam.

Keresztes, tsillagos Papoké az ezüst,
 Az én hajlékomat tzifrázza gyertya füst;

A' mellett én immár több írást ki-adtam,
 Egyéért még Bétsből is dítséretet kaptam.

De az mind tsak Deák, és Papoknak szóló,
 Ihol! már Magyart is, ha olvasni való.

Nints ugyan versemnek semmi ékefsége,
 Míglén vizfza nem tér nyelvemnek épfége;

Ollyat mondok néha, hogy szinte írtózik
 Tőle a' jó Magyar, vagy meg-bofszon-
 kodik.

De ily gántsért könnyen botsánatot nyerek,
 Ha ki-mondom, hol én régén járok kelek:

Életemet vettem közel *Nagyiddához*,
 Melly név Tzigányoknak most is nagy
 jajt okoz.

Kassa, *Szathmár*, *Gyöngyös*, tanuló he-
 lyeim,

A' hol *Alvár*. *Szóár*, vóltak tanítóim.
 Kásán ismét *Kisdi* nagy oskolájában,

Makó 's *Horváth* könyvit jó kedvvel for-
 gattam.

Nagyfzombatban bújtam gyászos déliába,
 Honnét nem fokára küldtek Aufztriába;

Bétsi szük útszáknak koptattam köveit,
 Olvastam *Thomisták's Molina* könyveit,
 Kevés haszon mellett, még kárt is vallottam,
 Nyelvvel jó erköltsöt majd el nem préd-
 áltam.

Öt esztendő múlva Pap bojtárja lettem ;
 Jaj! én szegény Miska hová vetemedtem?
 Ímé! a' helylégnek nagy tornyát fe látom,
 Míglen fővényjébe nem botlik az órróm;
 Ugy vélnéd, azon hegy ugyan tsak itt lehet,
 A' mellyre Sántától Krisztus fel-vitetett,
 Még sem igen bánom, hogy ide jutottam,
 'S három esztendeig mind tótul papoltam.
 Itt közel zöldülnek *Vezekény* mezei ;
 A' hol egy tsatában négy Gróf *Eszterházi*;
László, Ferentz, Gáspár és Tamás el-
 esett,

Örök ditsőséget Nemzetének szerzett,
 Más helyt is mutattak *Garamon* onnan túl,
 A' hol meg-rosztattunk *Kohári Istvántúl*,
 Midőn *Lévdrúl* megy, sietvén *Szöllősre*,
 Ott áll egy kápolna emlékezetére ;
 Vóit ennél szerentsém fázmos néphez szólgni,
 Magyarúl Magyarán Magyar vért ditsérni,
 Bútsút vévén *Barstól*, olly városban laktam,
 A' hol küllő nyelven többnyire tsátsogtam ;
 Ugyan furtsa hely az, ha akarnád látni,
 Magyar:de nehéz vólt Magyarat benn' találni.
 Vizek között fekszik, 's vize alig vala,
 Van Királyi háza, de nints ott Királya.

Mos-

Mostanában immár a' forsa meg-fordúlt,
 Mert Magyar Urakkal a' vára bődögült.
 Még ugyan ez előtt *Szent István* tetemi
 Vóltak itt, 's *Tóldinak* híres eszközei.
 Itt rend'-kívül való tanítóvá lettem,
Fekete, Patachich, Uraktól tétettem;
 Vólt ebben nagy része *Károlyi Antalnak*,
Ürményi Józsefnek, 's érdemes *Szabónak*.
 Ez utólsó rá szállt, hogy Zábrágba menjek,
 'S némelly tudománynak tanítója legyek;
 Köszönömjó kedvért. Most tudom millyenek,
 'S mi szívűek hozzánk a' Horvát emberek,
 Azért nem vólt kedvem nyelveket tanulni,
 De még is a' Magyart kellett félben hagyni.
 Már hálá Istennek! Országomban vagyok,
 Újra Magyar nyelven olvasok, vagy szóllok.
 Ösztönöznek erre igaz Magyar szívek,
 Mellyek anya nyelvnek még Bétsben is
 hívek.

Hát a' Komáromi, és Kassaí fjak?

Vajmi hathatósan magokhoz kaptoltak!
 Fel-vittem már én is kevésre a' dolgot,
 Deák oskolámban hallani Magyar szót.
 Ha kérdem: ki akar, 's melly nyelven fe-
 lelni?

Hány Németh, Tót, Magyar, felelet is
 annyi.

Légyen ez Vallásunk' örögbítésére,
 Es Magyar Hazánknek nagyobb örömére.

M. I. S.

D 5

A'

A' Találós Mese vólt *Szív*; a' Rejtett Szó *Kos*.

Találós Mese.

Anyám kő méhéből a' tűz származtatott
Életet a' kettő azonképpen adott.
A' tűznek örökös ellensége nékem
Ha jut feleségül; léfzen ez a' részem,
Hogy a' tűz ismétlen tőlem fogantatik,
Ekképp' leányától Atyja formáltatik.
H. F. Á. P. P.

Rejtett Szó.

Nékem a' köz szollás hat lábokat adott,
Hatot valósága tisztségemnek nyújtott,
Első négyét fokban húfznak lenni vélik,
Pedig meg-esküszöm hogy roszszúl ítélik
Háromba füllyednek gyakran a' szekerek,
Hármát pedig mohon kapják az ehések.
Ketteje szükséges a' munkás vargának,
Mellyből — de hüvelyest — nékem is
adának.

Ez által fok százan Kháron tsónakjára
Érkeznek rettegve a' Stiksznek partjára.
Vagyok Európának leg-erősbb' bástyája,
Minden nemzetségek' rettentő tsudája.
Hogy ha lettek vólna elmés szeretőim,
Hogy ha lettek vólna okos hirdetőim;
Athé-

Athéna Rómával lábom alatt ülne
'S Nevem tsillagoknál meg fellyeb' repülne.

A Vas All-ortzás Férjfiú.

Kevés idővel ama nagy hírű Mazarin Kárdinálnak halála után adta magát egy olyan történet elő, melly mind ez ideig példa nélkül való, és a' mellynek oka fok elztendőig mindenek előtt titokban maradt. Tudniillik honnan, honnan nem, hoznak egy rabot nagy rejtegetve Provinziába, az ettől nevezett Tengeren lévő Margit szigetében épült Várba. Testére nézve a' rab jó nagy volt, és szépen termett, külfő formája férjfiat még pedig szép férjfiat mutatott, de senki őtet még azok között is nem esmérhette, a' kik kísérték, mivel a' képin egy vas avagy atzél all-ortza volt, mellynek álla olly mesterfégesen volt tollakra tsinálva, hogy azt le-nem téve is minden baj nélkül ehetett. Nem bezzéllhetett éppen, mert az őrizőknek erős parantsolatjok volt, hogy azonnal agyon szúrják, mihelyest magát ki-nyilatkoztatja. Ebben a' Várban (a) maradt ő mind addig,
míg

F e g y z e s.

(a) Mások azt mondják, hogy a' Pigneroli Várban, melly akkor az egész Pedemontiami Hertzegféggel együtt a' Frantziák' birtokában volt, raboskodott volna, és nem a' Sz. Márgit Szigetében.

míg nem 1690-ben Saint Mars lett a' Bastillének igazgatójává, a' ki ötet Párisba vitte a' mondott tömlőtzebe, úgy mind az által, hogy ekkor is all-ortzáját tsak egy szempillantásig sem tette-le. Minekelötte pedig oda vitetett volna, meg-látogatta ötöt a' Királyi Minister Louvois, kiröl azt jegyzték-meg, hogy nagy tífztelettel és tsak állva beszélt vele. Adtak e' Rabnak mindent, a' mit tsak kívánt, különösen gyönyörködött a' vékony gyoltsokban, tsipkében, és egyéb e' féle alszszonyi tse-tsebetsékben. — Jól jádzott a' Tziterán — és mindenkor drága eledelékkel tartatott. — A' Bastillének igazgatója is tsak ritkán ült-le elötte, és minden környül állások azt mutatták, hogy e' szerentsétlen ember egy a' leg-nagyobb rendü emberek közzül. A' parantsolatok, mellyeket a' Király az ő eltitkolása felöl ki-adott oly különös hívféggel meg-tartattak, hogy még az ő Orvosa is, ki külömbben nyavalyáiban sokszor meg-látogatta, soha annak ortzáját nem láthatta, jóllehet száját és nyelvét nem egyszer vizsgálta. A' mint ez az Orvos beszélette, igen szép termetü ember völt, egy kevés sé barna de gyenge bőrü, melly bőrének gyengelégét éppen Alszszonyi szorgalmatos-fággal örzötte, ékes és kellemetes szavü, de a' kit soha senki szerentsétlen forfárol

pa-

panaszolkodni nem hallott. Még, holt e' boldogtalan férjfiu 1704-ben, és éjtszaka nagy tsendességben temettetett-el. — Az ő egész Históriájában leg-különösebb vólt ez: hogy az ő rabfágának idején tsak egyy híjja sem vólt a' Frantzia-Országai Fő-embereknek; holott pedig az ő nagy méltóságát tsak az egyy fog-hely igazgatójának maga viselése is eléggé meg-mutatta. — Mert ez ön-nön maga hordotta asztalára az ételt, udvarlott néki ebédjénél vatsorájánál, mellynek minekutánna vége lett, rá zárta az ajtót. Egyy napon metszet valamit kési-vel egyy ezüst tányérra, és az ablakon, midőn szinte egyy fajka ottan kerezftül evez-ne, le-hajította. A' Halászf, a' kié a' fajka vólt, meg-kapta a' tányért, és vitte a' rab-hely igazgatójának, ki is meg-réttenvén, kérdezi a' halászt, ha olvasta é a' mi a' tányéron van, és ha látta é azt valaki az ő kezében? „ Én olvasni nem tudok, (úgy-„ mond a' halászf) szinte most-jeltem a' tányért, és senki azt kezemben nem látta. „ De ez elég nem vólt; hanem az igazgató mind addig fogfágban tartotta őtet, míg nem egészen meg-győzöttetett a' felől, hogy a' halászf olvasni nem tud, és senki a' tányért kezében nem láthatta, a' mikor őzf-tán ilyen szókkal botsátotta azt el: „ Menj-„ el! bóldog vagy, hogy soha olvasni nem

„ ta-

„tanúltál. „ Chamillárd Minister vólt az utolsó, (b) a' ki e' titkot tudta, de a' ki soha sem atyjafijainak, sem leg-kedvesebb barátinak is ki nem jelentette, azt mondván mindenkor ha valaki ötet a' felől kérdezné, hogy az eggy az Ország titkai közül, és néki terhes esküvés alatt van Lelkire kötve, hogy soha senkinek a' világon ki-ne jelentse.

Sokan fokféleképpen gondolkoztak e' Historiáról, és némelyek azt tartották, hogy az all-ortzás fogoly a' Monmuthi Hertzeg I. Károly Angliai Király' fija, (kinek 1685-ben feje vétetett) de a' rabnak termete, és a' tisztelet, mellyel mindenek vele bántak' e' vélekedést eléggé meg-tzáfolták; mások pedig, hogy az a' Bellofordiai (Beaufort) Hertzeg vólna, a' ki 1669-ben Candiában meg-öletett; míg nem utóljára e' vélekedést venné-be a' világ, mellyet a' Frantzia Históriát írók mind ez ideig is leg-igazabnak tartanak.

XIV-

F e g y z é s.

(b) Erről a' a' Chamillárdról beszéli Voltaire a' XIV-dik Lajos' élete Históriájának II-dik Darabjában, hogy a' Veje, Marechal de la Feuillade halálos ágyában térden állva esedezett néki, hogy jelentené-meg, ki legyen a' Vas all-ortzás Férjfiú? de az akkor is azt felelte, a' mit fellyebb mondek.

XIV-dik Lajos Királynak volt Valliere Kis-Afzszonytúl (c) egy gyermeke, a' ki Viromanduai (Vermandois) Hertzegnek ne-

F e g y z é s .

(c) Ki lett légyen ez a' Kis-afzszony, meg-mondja Czirjék Mihály a' maga érzékeny Leveleiben, melyeknek egyike ugyan ez é a' Kis-afzszonyé XIV-dik Lajoshoz. Én itt csak azt a' rövid Frantzia éneket fordítom Nemzetem' nyelvére, mellyet Pellifson írt a' Valliere nevében a' Király állhatatlanságáról:

Minden e' Világon rabja a' romlásnak,
 'S az idővel együtt járó változásnak!
 A' leg-érzékenyebb szív is nem fokára
 Meg-unja volt tárgyát, 's más színt vesz' magára.
 Nem bámúlt még a' Nap örökös hívfégen!
 'S nem is bámúl míg jár a' kék kerekfégen!
 Az állandóságoknak olly Törvényi vagynak,
 Mellyek nem tetszenek kitsinynek sem nagynak.
 Nints lántz, a' melly fogva tartsa a' szíveket,
 Meg-untam, szerettem tegnap a' mellyeket.
 Önnön magunkkal is sokszor ellenkezünk,
 Sokszor egymás ellen ki-kél önnön kezünk.
 Oh Lajos! ez a' mi fényedet tsonkítja,
 Bár fejed' más felől fok Laurus fzorítja!
 Szerettél valaha; de már más rabja vagy!
 Hajlandóságink közöt külömbség jaj be nagy!
 Szerelem! Szerelem! kitől mind sebemet
 Vertem, mind pediglen irigylett nevemet,
 Állhatatosb szívet néki mért nem adtál?
 Vagy tölem is ollyat hogy meg nem tagadtál!

neveztetett. Ez ifjú printz különös szorgalmatossággal neveltetett, szép, elmés és vidám volt, de azonban hasonlatos az Atyjához, kevély, hirtelen haragú, és olly nagyra-látó, hogy a' Delfinnek a' Frantzia Korona örököfének az illő tiszteletet soha meg adni nem akarta. Eggy idejű volt a' mondott Delfinnel, de attól egészen különbözö természetű. Mert a' Delfin szelid és alázatos maga viselésű volt, melly által másoknak ugyan szeretetre méltóvá, de a' Viromanduai Hertzegnek tsúfjává tette magát. Innen esett az, hogy egykor közönséges helyen ezt mondotta: „ Ö fajnálja a' „ Frantziákat, a' kik olly szerentsétlenek; „ hogy valaha illy erötelen és ostoba Fejedelem Királyi páltzája alatt kell nékik lenniük. “ A' Király, a' ki mind ezeket tudta, nem kevésbé aggódott rajta, és boszszonkodott reája; de magát, Atyja lévén, mindég tsak meg-győzte, míg nem egykor úgy el-felejtette magát a' Hertzeg, hogy a' Delfint artzúl tsapta. A' Király, a' kinek e' dolog azonnal fülibe ment, nagyon meg-ijedett, előre látván e' hirtelenfégnék következéseit, a' honnan az egész dolgot meg-akarta fojtani, és tettette mintha semmit benne nem tudna, míg nem az egész udvar meg-tudván, tátott szájjal várná a' Királynak hatalom szavát.

(A' többi következik.)